

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ความรู้ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการวิจัย และผลการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล รูปแบบของการได้รับความรู้และปัจจัยอื่นๆ กับระดับความรู้ของเกษตรกร
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรในการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรเป้าหมาย

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 10 อำเภอ ได้แก่ อำเภอแม่แจ่ม อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอแม่แตง อำเภอสะเมิง อำเภอฝาง อำเภอพร้าว อำเภอสันป่าตอง อำเภอสันกำแพง อำเภอฮอด และอำเภอไชยปราการ จำนวนทั้งสิ้น 225 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและลักษณะเครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นแบบปลายปิด (Close-ended question) และแบบปลายเปิด (Open-ended question) โดยมีการทดสอบความถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity) ด้วยการนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปปรึกษาคณะกรรมการที่ปรึกษาของการวิจัย แล้วนำมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะที่ได้มา แล้วจึงนำไปทดลองเก็บข้อมูลกับเกษตรกรที่ไม่ใช่กลุ่มประชากร เป็นจำนวน 20 ราย แล้วนำคำตอบที่ได้จากแบบสอบถามตอนที่ 3 (ความรู้ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร) และตอนที่ 4 (ปัญหา

และอุปสรรคในการรับความรู้ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง) มาวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อหาค่า Reliability coefficients ตามวิธีการของ Cronbach โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ปรากฏว่า แบบสัมภาษณ์แต่ละตอน มีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Cronbach' alpha) ดังนี้ ตอนที่ 3 (ความรู้ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร) มีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Cronbach' alpha) เท่ากับ 0.7384 และตอนที่ 4 (ปัญหาและอุปสรรคในการรับความรู้ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง) มีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Cronbach' alpha) เท่ากับ 0.8477

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2552 โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปสัมภาษณ์เกษตรกรเป็นรายบุคคล เป็นจำนวน 225 ราย

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาค่า ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าสูงสุด (Maximum) และค่าต่ำสุด (Minimum) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุ (Multiple regression analysis)

สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรร้อยละ 59.6 เป็นเพศชาย ร้อยละ 36.9 มีอายุอยู่ในช่วง 41 – 50 ปี มีอายุเฉลี่ย 49.68 ปี เกษตรกรร้อยละ 86.2 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 73.8 มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 48.9 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวอยู่ในช่วง 4 – 6 คน เฉลี่ย 3.71 คน เกษตรกรร้อยละ 39.6 มีอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก ร้อยละ 45.8 มีอาชีพทำสวนเป็นอาชีพรอง และ เกษตรกรร้อยละ 49.3 มีรายได้อยู่ระหว่าง 0 – 5,000 บาท โดยเกษตรกรมีรายได้เฉลี่ย 6,080.24 บาท

2. รูปแบบของการได้รับความรู้ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง

จากการศึกษาพบว่า ในด้านแหล่งของข่าวสารที่เกษตรกรได้รับ เกษตรกรร้อยละ 80 ได้รับข่าวสารมาจากโทรทัศน์ ทางด้านระยะเวลาที่ได้รับความรู้ เกษตรกรร้อยละ 39.6 ได้รับความรู้มาเป็นระยะเวลา 10 – 12 เดือน และในด้านความถี่ในการเข้ารับความรู้ เกษตรกรร้อยละ 42.7 มีความถี่ในการเข้ารับความรู้เดือนละครั้ง

3. ระดับความรู้เกี่ยวกับการความรู้ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรร้อยละ 89.8 มีระดับความรู้มาก และร้อยละ 10.2 มีความรู้ระดับ ปานกลาง โดยเกษตรกรมีคะแนนความรู้ต่ำสุด 23 คะแนน และมีคะแนนความรู้สูงสุด 38 คะแนนจากคำถาม 38 ข้อ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 34.56 คะแนน โดยข้อที่เกษตรกรตอบถูกมากที่สุด ร้อยละ 100.0 ได้แก่ข้อ 31 เมื่อมีการสนใจหาความรู้ ควรที่จะมีการลงมือทำกินทำใช้เองบ้าง โดยไม่ต้องซื้อหมดทุกอย่าง เช่น ทำน้ำยาล้างจานเอง และข้อ 38 การมีคุณธรรม จะต้องมีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่ ส่วนข้อที่เกษตรกรตอบถูกน้อยที่สุด ร้อยละ 14.7 ได้แก่ข้อ 1 เศรษฐกิจพอเพียงประกอบไปด้วย 2 ห่วง 3 เงื่อนไข กล่าวคือ จะต้องมีความห่วงใยในด้านทรัพย์สินและทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีเงื่อนไขว่า ต้องขยัน อดทนและอดออม

4. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการรับความรู้ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง

จากการศึกษาพบว่า โดยรวมเกษตรกรมีระดับของปัญหาและอุปสรรคในการรับความรู้ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับที่เป็นปัญหาน้อย มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.04 ยกเว้นบางประเด็นปัญหาที่เกษตรกรมีปัญหาอยู่ในระดับเป็นปัญหาน้อยที่สุด คือ เกษตรกรไม่มีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมากนัก

ในส่วนของข้อเสนอแนะของเกษตรกร มีดังนี้ คือ เกษตรกรต้องการให้ศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียงมีทุนสำหรับใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร สนับสนุนในด้านวัสดุทางการเกษตร สนับสนุนในเรื่องของเมล็ดพันธุ์ ให้มีเบี้ยเลี้ยง และต้องการให้มีการแจกเอกสาร เช่น คู่มือ หรือหนังสือแนะนำให้แก่สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ หลังจากที่เข้ารับความรู้แล้ว ประกอบกับมีการจัดการอบรม หรือจัดประชุมแบบไม่กำหนดระยะเวลา เช่น เดือนละครั้ง เพราะเกษตรกรจะได้เข้ามาเรียนรู้ได้บ่อยครั้งขึ้น หรือตามความสะดวกของเกษตรกร ในส่วนของเจ้าหน้าที่ บางพื้นที่เจ้าหน้าที่ยังไม่มีความชำนาญ จึงอธิบายเนื้อหาให้เข้าใจได้ลำบาก สื่อการนำเสนอกินเวลามาก จึงอยากให้มียุติทัศน์เพื่อนย่อระยะเวลา และให้มีการจัดการอบรมเข้ารับความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปตลอด เพราะต้องการความรู้เพื่อนำไปปฏิบัติเพื่อให้ได้ผลดีต่อตนเองอย่างแท้จริง นอกจากนี้เกษตรกรยังต้องการให้ทางภาครัฐมีการสำรวจความพร้อมของเกษตรกร ว่าเกษตรกรมีความพร้อมในการที่จะมาเรียนรู้หรือไม่ ก่อนที่จะเข้ามาจัดกิจกรรมต่างๆ ให้แก่เกษตรกร

5. การวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับระดับความรู้ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง

จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุ (Multiple regression analysis) แบบขั้นตอน (Stepwise) พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับคะแนนความรู้ของเกษตรกรในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มี 7 ตัวแปร ได้แก่ อายุ รายได้รวมต่อเดือน ระยะเวลาในการได้รับความรู้ เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปัญหาด้านความเข้าใจยากของเนื้อหาเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปัญหาการขาดแหล่งศึกษาเพิ่มเติม ปัญหาด้านสถานที่รวมกลุ่มเพื่อรับความรู้จากเจ้าหน้าที่ และปัญหาความสนใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง โดยตัวแปร ที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับความรู้ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ได้แก่ รายได้รวมต่อเดือน ระยะเวลาในการได้รับความรู้ เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และปัญหาด้านความเข้าใจยากของเนื้อหาเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจ และส่วนตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เชิงลบกับคะแนนความรู้ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรคือ อายุ ปัญหาการขาดแหล่งศึกษาเพิ่มเติม ปัญหาด้านสถานที่รวมกลุ่มเพื่อรับความรู้จากเจ้าหน้าที่ และปัญหาการขาดความสนใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

อภิปรายผล

การศึกษา เรื่องความรู้ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล รูปแบบของการได้รับความรู้และปัจจัยอื่นๆ กับระดับความรู้ของเกษตรกร ตลอดจนศึกษาปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรในการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผลจากการศึกษาในครั้งนี้สามารถนำมาอภิปรายได้ดังนี้

ระดับความรู้ของเกษตรกร จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ในระดับมาก เนื่องจากเกษตรกรได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง โดยเจ้าหน้าที่เป็นผู้ให้ความรู้ โดยจะมีการอธิบายถึงความหมาย ที่มา เนื้อหา และความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่เกษตรกร และหลังจากที่ได้มีการอธิบายในส่วนเนื้อหาของเนื้อหา จะมีการให้เกษตรกรได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง อาทิเช่น การทำปุ๋ยหมัก การทำหมูลุมน เป็นต้น เพื่อให้เกษตรกรมีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และสามารถนำเอากลับไปปฏิบัติในพื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตรของตนเองได้ ส่วนเกษตรกรบางรายที่มีระดับความรู้ปานกลางนั้น มักจะให้ความ

สนใจไปในส่วนของกิจกรรมทางการเกษตรมากกว่าการนั่งฟังเนื้อหาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงทำให้มีคะแนนในการตอบแบบสอบถามน้อยกว่า

ปัจจัยที่เกี่ยวกับระดับความรู้ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง จากการศึกษาสามารถอภิปรายได้ดังนี้

อายุ มีความสัมพันธ์เชิงลบกับระดับความรู้ของเกษตรกร โดยพบว่า เกษตรกรที่มีอายุน้อยจะมีระดับความรู้ที่มากกว่าเกษตรกรที่มีอายุมาก ซึ่งชี้ให้เห็นว่า เกษตรกรที่มีอายุน้อย จะสามารถรับความรู้ เรียนรู้ และจดจำสิ่งต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วและง่ายกว่าเกษตรกรที่มีอายุมาก

รายได้รวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับความรู้ของเกษตรกร โดยพบว่า เกษตรกรที่มีรายได้มากจะมีระดับความรู้ที่มากกว่าเกษตรกรที่มีรายได้น้อย ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเกษตรกรที่มีรายได้มากอาจเคยปฏิบัติกิจกรรมทางการเกษตร โดยอาศัยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวปฏิบัติแล้ว ประสบผลสำเร็จ จึงมีความสนใจในการศึกษาหาความรู้ และเรียนรู้ในเรื่องของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น เพื่อการนำเอาไปปฏิบัติแล้วทำให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ จึงทำให้มีระดับความรู้มาก ประกอบกับเมื่อพิจารณาถึงปัจจัยในด้านระยะเวลาที่ได้รับความรู้ด้วยแล้ว ชี้ให้เห็นว่า เกษตรกรที่มีการรับรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาก่อน แล้วจึงนำเอาแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ และการที่เกษตรกรมีรายได้มาก ทำให้กล้าที่จะลงทุนทำการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพราะไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงความเสี่ยง ความเสียหาย เพราะถ้าปฏิบัติแล้วไม่ประสบผลสำเร็จ ก็สามารถที่จะเริ่มทำการเกษตรในรูปแบบอื่นได้ต่อไปเรื่อยๆ

ระยะเวลาที่ได้รับความรู้ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับความรู้ของเกษตรกร โดยพบว่า เกษตรกรที่มีระยะเวลาในการรับรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากจะมีระดับความรู้ที่มากกว่าเกษตรกรที่มีระยะเวลาในการรับรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงน้อย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เมื่อเกษตรกรได้รับความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเวลานาน จะมีการสะสมองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ที่เจ้าหน้าที่มอบให้ ซึ่งจะทำให้เกษตรกรเกิดความเข้าใจและมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาได้มากยิ่งขึ้น เพราะเวลายิ่งนานก็จะเกิดการเรียนรู้ซ้ำๆ จะทำให้เกษตรกรสามารถจดจาะความรู้ต่างๆ มากขึ้น จึงทำให้มีความรู้มาก หรืออาจกล่าวได้ว่า ยิ่งเกษตรกรมีเวลาเรียนรู้มาก ก็ยิ่งมีความรู้มาก และหากมีเวลาเรียนรู้น้อย ความยากก็จะมากขึ้น

ปัญหาเนื้อหาที่มีความเข้าใจยาก มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับความรู้ของเกษตรกร โดยพบว่า เกษตรกรที่มีปัญหาและอุปสรรคในด้านเนื้อหาที่มีความเข้าใจยากมากเท่าใดจะมีระดับความรู้มากกว่าเกษตรกรที่ตอบว่ามีปัญหาน้อย ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า การที่เนื้อหาที่มีความเข้าใจยาก อาจทำให้เกษตรกรกระตือรือร้น และสนใจในตัวเนื้อหาเพิ่มมากขึ้น ทำให้ต้องพยายาม ขวนขวาย และใช้เวลาในการทำความเข้าใจกับคำอธิบายของเนื้อหาเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกษตรกรมีระดับความรู้เพิ่มมากขึ้น

ปัญหาการขาดแหล่งศึกษาเพิ่มเติม มีความสัมพันธ์เชิงลบกับระดับความรู้ของเกษตรกร โดยพบว่า เกษตรกรที่มีปัญหาและอุปสรรคในการขาดแหล่งศึกษาเพิ่มเติมจะมีระดับความรู้ที่น้อยกว่าเกษตรกรที่ตอบว่ามีปัญหาในด้านนี้น้อย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า หากเกษตรกรขาดแหล่งศึกษาเพิ่มเติม อาทิเช่น เอกสารต่างๆ แผ่นพับ โปสเตอร์บรรยาย วิทยุทัศน์ เป็นต้น เกษตรกรจะมีระดับความรู้ที่น้อย เพราะเกษตรกรยังต้องการรายละเอียดต่างๆของเนื้อหา เพื่อนำกลับไปทำความเข้าใจด้วยตนเองหลังจากที่ได้เข้ารับความรู้แล้ว เนื่องจากเกษตรกรไม่สามารถจดจำเนื้อหาที่ได้เรียนรู้ไปภายในเวลาที่จำกัดได้หมด จึงต้องมีแหล่งความรู้เพิ่มเติม เพื่อให้เกษตรกรได้นำเอากลับไปศึกษา และทำความเข้าใจ เพื่อให้เกษตรกรรู้และเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น และสามารถปฏิบัติกิจกรรมทางการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างถูกต้อง และได้ผลดีแก่เกษตรกร

สถานที่เพื่อรับความรู้ไม่เพียงพอ มีความสัมพันธ์เชิงลบกับระดับความรู้ของเกษตรกร โดยพบว่า เกษตรกรที่มีปัญหาและอุปสรรคในด้านสถานที่เพื่อรับความรู้ไม่เพียงพอจะมีระดับความรู้ที่น้อยกว่าเกษตรกรที่ตอบว่ามีปัญหาน้อยในด้านนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า หากสถานที่ไม่เพียงพอ เกษตรกรจะไม่มีที่ที่จะให้เรียนรู้ ไม่มีแปลงตัวอย่างหรือแปลงสาธิต ใดๆ ที่เกษตรกรมีความพร้อม และความสนใจที่จะเรียนรู้ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และหากมีกิจกรรมเสริมให้แก่เกษตรกร แต่ไม่มีสถานที่เพียงพอที่จะจัดกิจกรรมได้ เกษตรกรก็ไม่สามารถเข้าใจหรือรับความรู้ใหม่นั้นๆ ได้

ความไม่สนใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง มีความสัมพันธ์เชิงลบกับระดับความรู้ของเกษตรกร โดยพบว่า เกษตรกรที่มีปัญหาและอุปสรรคในด้านความไม่สนใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจะมีระดับความรู้ที่น้อยกว่าเกษตรกรที่ตอบว่ามีปัญหาด้านนี้น้อย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า หากเกษตรกรไม่มีความสนใจแล้ว เกษตรกรย่อมไม่สนใจศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม หากมีเนื้อหาส่วนใดตอนใดที่เกษตรกรไม่เข้าใจ ก็จะไม่เข้าใจไปตลอด ไม่มีการพยายามทำความเข้าใจกับเนื้อหาความรู้ใหม่ๆ ได้และจะไม่

สามารถนำไปปฏิบัติจริงในการทำกิจกรรมทางการเกษตรได้ หรือหากมีการนำไปปฏิบัติ ก็มักจะทำไม่ได้ผลหรือไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะข้อคิดเห็นบางประการ ซึ่งจะนำไปใช้ประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันหาแนวทางแก้ไขและปรับปรุงในด้าน การให้ความรู้ หรือคำแนะนำแก่เกษตรกร ส่งเสริมการทำเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงให้เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรมีการปรับปรุงเนื้อหาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้มีความเข้าใจได้ง่ายขึ้น เพื่อให้เกษตรกรมีความเข้าใจในเนื้อหาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้วนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ไม่ใช่เร็วหรือปฏิบัติตามแบบที่ผิดไปจากหลักการที่แท้จริงของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือ และดูแลเกษตรกร ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรเห็นถึงความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายและเข้าถึงเกษตรกรรายย่อยอื่นๆ ที่ไม่ได้มีความสนใจที่จะเรียนรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง

3. ควรที่จะมีแหล่งศึกษาเพิ่มเติมให้มากขึ้น เช่น สถานที่จัดแสดงนิทรรศการ แปลงตัวอย่างพื้นที่ทำการเกษตรตัวอย่าง เป็นต้น เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรได้เห็นตัวอย่างของความสำเร็จจากการทำการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพราะถ้ายังมีแหล่งให้ศึกษามาก ก็จะยิ่งกระตุ้นให้เกษตรกรสนใจทำการเกษตรตามแบบตัวอย่าง เพื่อที่เกษตรกรจะได้ประสบความสำเร็จดังเช่นแหล่งศึกษาที่เกษตรกรได้ไปศึกษามา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการวิจัยครั้งนี้ได้ทำการวิจัยในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ควรมีการวิจัยในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ ด้วย เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยในพื้นที่อื่นๆ มาเปรียบเทียบ แล้วทำการปรับปรุงต่อไป

2. ควรมีการศึกษาในประเด็นอื่นๆ ต่อไป เช่น การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการทำกิจกรรมทางการเกษตรตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจทำการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

3. ในส่วนของแบบทดสอบความรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ให้ตอบว่า ถูกหรือผิดนั้น ควรเปลี่ยนเป็นคำถามแบบปรนัย โดยให้เลือกตอบ 4 คำตอบ จะวัดความรู้ได้ดีกว่า